

4594

СТЕФАНЪ ЦВАЙГЪ

ОЧИТЪ
на
ВЪЧНИЯ БРАТЪ

(Индийска легенда)

№ 196

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО „ВЪЗРАЖДАНЕ“

СОФИЯ, 1930

594

WLMC.

СТЕФАНЪ ЦВАЙГЪ

ОЧИТЪ
на
ВЪЧНИЯ БРАТЪ
(Легенда)

Прев.: С. Манолова

СОФИЯ. 1930

Очитѣ на вѣчния братѣ

(Легенда)

Тая е историята на Вирата, когото народътъ славѣше като най мждъръ и добродетеленъ въ цѣлата страна, за когото, обаче, не се споменува въ хроникитѣ на владѣтелитѣ, нито въ книгитѣ на мждрецитѣ, и когото хората скоро забравиха.

Нѣкога, преди още великиятъ Буда да дойде на земята, за да дава на челоуѣцитѣ свѣтлината на познанието, въ страната на Биргвагитѣ живѣеше единъ благородникъ, на име Вирата, когото наричаха „Огнена искра“, защото той бѣ воинъ, по-храбъръ отъ всички, защото стрелата му никога не летѣше напусто, а ржката му увѣрено, подобно на гръмъ, падаше върху дръжката на меча. Челото му бѣ свѣтло, а погледътъ — дълбокъ, винаги откритъ за въпроситѣ на ближнитѣ. Ржката му никога не се свиваше въ юмрукъ, никога гласътъ му не се издигаше въ гнѣвъ или яростъ. Той служеше вѣрно на царя, а всичкитѣ роби съ благоговение изпълняваха заповѣдитѣ му, защото Вирата бѣ познатъ като най-справедливъ въ цѣлата страна. Предъ неговия домъ се прекланяха всички минувачи, а децата сияеха отъ радостъ, когато срѣщаха погледа му.

Но нещастие постигна царя, комуто Вирата служеше. Братътъ на царицата, който бѣ назначенъ за управител на половината царство, пожела да завземе цѣлото. Той тайно подкупи най-добритѣ воители и предума жрецитѣ, та предадоха свещенитѣ камилски птици, които отъ незапомнени години бѣха символъ на мощъ въ рода на Биргвагитѣ. Врагътъ настрои народа противъ царя, събра недоволнитѣ въ една армия и застрашително по-

тегли къмъ града. Тревожно биеха меднитѣ камбани въ престолния градъ и роговетѣ отъ слонова кость непрестанно тржбѣха тревога. Нощемъ, въ знакъ на бедствие, на кулитѣ запалваха огньове и въ тѣхъ хвърляха кости отъ риба, които блещѣха подобно на разтопено злато. Но малцина се притичваха на помощъ. Вестъта за отвличането на свещенитѣ щрауси бѣ обезвѣрила народа и бѣ сломила сърдцата на вождоветѣ. Върховниятъ вождъ, назначетъ на слоноветѣ, и най-добритѣ полководци бѣха преминали въ лагера на неприятеля. Напраздно изоставениятъ царь търсѣше приятелска вѣрность и подкрепа (защото той бѣ строгъ сждия и суровъ господарь). Предъ палата му не се виждаха вече вождове и редовна войска, а само безредна тълпа, роби и слуги.

Въ тоя тежъкъ моментъ царьтъ си спомни за Вирата, който при първия зовъ на тржбитѣ прати вестъ за вѣрность. Царьтъ заповѣда да му направятъ носилка отъ благородно дърво и да го занесатъ предъ кжщата на Вирата. Като видѣ предъ себе си господаря, Вирата се поклони низко. Царьтъ прегърна Вирата въ знакъ на молба: „Предвождай войскитѣ срещу неприятеля!“ Вирата се поклони и каза: „Ще направя това, господарю. Нѣма да се завърна въ тоя домъ, догдето възстанието не е напълно потушено“. И събра Вирата всичкитѣ мжже отъ цѣлия си родъ, синоветѣ и робитѣ си, въодушеви ги и ги подготви за походъ въ защита на царя. Цѣлия день вървѣха тѣ презъ гори и гжсталаци и стигнаха най-сетне до рѣката, на отсрещния брѣгъ на която се бѣ разположилъ въ безредно множество неприятельтъ. Последниятъ повалише дървета, за да прави отъ тѣхъ мостъ, по който на другата сутринъ смѣташе да мине и настъпи къмъ престолния градъ. Вирата, обаче, знаеше другъ проходъ надъ това мѣсто, и когато вечерниятъ здрачъ се спусна, той поведе човѣкъ следъ човѣкъ и ненадейно нападна спящия неприятель. Размахваха се въ тъмнината димящи факли, отъ които слоноветѣ и биволитѣ бѣгаха изплашени и тѣпчаха върху спящитѣ. Вирата пръвъ про-

никна до шатрата на царския противникъ, и преди още спящитѣ да се опомнятъ започна борбата. Първитѣ двама веднага бѣха повалени отъ меча му, а третия — въ момента, когато се бѣ събудилъ и търсѣше своето оръжие. Останалитѣ двама бѣха убити следъ кратка борба въ тъмнината — на единия разби челото, а другия прободе въ гърдитѣ. Следъ като всичко утихна и убититѣ лежеха като безчувствени сѣнки, Вирата застана самъ предъ вратата на шатрата, за да отблъсква всѣки, който би се осмѣлилъ да нападне божествения символъ — бѣлитѣ щрауси. Но неприятелтъ не дойде вече; той избѣга въ безуменъ страхъ, подгоненъ отъ робитѣ на победителя. Успокоенъ, Вирата седна предъ шатрата; подпрѣнъ на кървавия си мечъ, той очакваше другаритѣ отъ страшния ловъ.

Така потъналъ въ мисли, Вирата наблюдаваше задъ гората пробуждането на божия день. Палмитѣ горѣха въ златна утринна червенина и трептѣха като факли въ буря. На изтокъ кърваво се показваше слънцето, подобно на дълбока гореща рана. Вирата стана, снѣ отъ себе си облѣклото и пристъпи къмъ потока съ вдигнати нагоре ръце, благоговейно наведенъ предъ великото свѣтило. После той потопа тѣлото си въ водата, за да приеме светото пречистване; той почувствува, че отъ ржцетѣ му се измиватъ следитѣ отъ кръвта. И когато утринната свѣтлина, подобно на бѣла вълна, се разнесе надъ него, той се завърна назадъ къмъ брѣга, облѣче дрехитѣ си и съ прояснено лице се завърна въ шатрата, за да прегледа на свѣтло стореното презъ нощта. Тамъ лежеха убититѣ, съ следи отъ ужасъ върху лицата, съ широко отворени стъклени очи. Вирата пристъпяше бавно, затваряше очитѣ имъ и отминаваше, за да прегледа и ония, които бѣ поразилъ въ време на съня. Повечето отъ тѣхъ бѣха още полупокрити съ рогожитѣ си. Нѣкои отъ тия лица изглеждаха много странни и събуждаха у него ново чувство на неспокойство. Когато приближи до най-последния убитъ и спрѣ погледа си върху

му, причернѣ предъ очитѣ на Вирата, предъ него лежеше собствениятъ му по-старъ братъ Билангуръ, царьтъ на горитѣ, който се бѣ притекълъ въ помощъ на противника, и когото въ незнание Вирата бѣ убилъ съ собствената си ржка. Треперящъ отъ вълнение, той се наведе надъ него, вслуша се за мигъ, но нито следа отъ животъ. Само вкамененитѣ, широко отворени очи на убития гледаха Вирата и проникваха въ сърдцето му като отровна стрела. Хаосъ бѣ въ главата на Вирата и безмърна скръбъ залѣ душата му. Едва дишайки, мъртво-бледъ, той седна до трупа съ наведена надолу глава, за да не срещне вкаменения, пълненъ съ укори погледъ на своя роденъ братъ. До слуха на Вирата скоро долетѣха викове; като диви птици, току-що спасени отъ голѣма опасностъ, крещейки отъ радостъ, неговитѣ хора тичаха къмъ шатрата и ликуването имъ стана по-голѣмо, когато видѣха, че главниятъ противникъ и неговитѣ сподвижници сж убити и че свещенитѣ птици сж наново спасени. Тѣ скачаха, танцуваха и пригръщаха Вирата; назоваваха го съ най-благородни имена, но той седѣше между тѣхъ съвършено безучастенъ. Народътъ прииждаше все повече и повече; тежкитѣ трофеи се товарѣха на коли, които затѣваха подъ непоносимото бреме, а нещастнитѣ животни — биволитѣ — все по-жестоко биваха шибани съ трънливи пръчки, догдето, подплашени отъ боя, потегляха претоваренитѣ коли. Единъ отъ бързоходцитѣ скочи въ рѣката, преплува бързо и тичаше къмъ града, да занесе пръвъ на царя вестъта за победата. Голѣма частъ отъ народа стоеше още около шатритѣ, радваше се на трофеитѣ и ликуваше, че честъта на господаря е спасена. Но Вирата седѣше като прикованъ на мѣстото си. Еднѣжъ само го чува да издигне гласа си — когато видѣ, че искаха да взематъ дрехитѣ на убития. Вирата стана, заповѣда да събератъ сухи дървета и да направятъ клада, върху която да поставятъ тѣлата на убититѣ, та огньтъ да ги претопи и да пречисти душитѣ имъ, за да отидатъ въ царството на вѣчното измѣнение. Робитѣ се учудваха

на заповѣдта му, защото труповетѣ на неприятеля трѣбваше по-скоро да бждатъ разкъсани отъ дивитѣ чакали и коститѣ имъ да изгорятъ бавно подъ палящитѣ слънчеви лъчи, отколкото да преминатъ презъ свещения огънь. Но робитѣ не смѣха да противоречатъ — тѣ безмълвно се подчиниха на неговата заповѣдъ. Когато кладата бѣ готова, самъ Вирата пристѣпи къмъ нея и хвърли въ жаравата темянъ и други благоухания. Следъ това той застана мълчаливо, съ лице, обърнато къмъ кладата, и гледà неподвижно, догдето всички трупове се превърнаха въ купчина пепель.

Между това, робитѣ довършиха моста, който вчера самонадеяниятъ неприятель бѣ започналъ. Гордо закрачиха по него войницитѣ, окичени съ лаврови вѣнци и цвѣтя. Следъ тѣхъ на коне минаваха князетѣ и най-подиръ — робитѣ. Вирата остана следъ всички, защото виковетѣ и пѣснитѣ болезнено раздвижиха душата му. Той тръгна, когато ликуващата тълпа бѣ отминала доста напредъ. Къмъ срѣдата на моста Вирата се спрѣ и загледа въ водата. Придружаващитѣ го воители въ пълно недоумение следѣха своя господарь и спрѣха сжщо, защото трѣбваше да спазватъ известно разстояние отъ него. И тѣ видѣха, какъ Вирата издигна въ дѣсницата мечъ си, като че искаше да замахне съ него срещу небето. Следъ това бавно отпусна ржката си, още по-бавно — мечъ, който въ единъ мигъ бѣ погълнатъ отъ вълнитѣ. Отъ двата брѣга на рѣката веднага се хвърлиха голи момчета, за да спасятъ мечъ, като мислѣха, че той е изпуснатъ неволно, но Вирата даде знакъ на момчетата да се върнатъ назадъ, и съ неподвижно лице, съ мраченъ, здълбоченъ въ себе погледъ, продължи своя пжть, всрѣдъ слисанитѣ лица на придружаващитѣ го. Нито дума не пророни неговата уста, догдето шествието бавно минаваше дългия пжть къмъ престолния градъ. Преди да се покажатъ още ясписовитѣ врати и кули на Биргвагъ, предъ тѣхъ се появи бѣлъ облакъ, който, подобно на грамадно кълбо, се навиваше все по-близо и по-близо къмъ шествието. Следъ нѣколко ми-

нути въ това кълбо всички съзрѣха фигуритѣ на конници, начело на царя, който бѣ тръгналъ да посрещне победоносцитѣ. Въ честь на царя пжтътъ бѣ постланъ съ тежки килими — защото Божествениятъ цѣлъ животъ не бива да докосва земния прахъ съ нозетѣ си. Бавно приближи царьтъ, седящъ върху престарѣлъ слонъ и обграденъ отъ свита млади момчета. Слонътъ се наведе низко и царьтъ слѣзна върху разстлания предъ него килимъ. Вирата искаше да се поклони предъ своя господарь, но царьтъ пристжпи къмъ него и го пригърна съ дветѣ си ржце. Подобно царско почитание къмъ подчиненъ не бѣ запомнено още, и не бѣ отбелязано въ книгитѣ. Вирата даде знакъ да се доведатъ свещенитѣ птици — шрауситѣ, и когато тѣ разпѣриха бѣлитѣ си криле, отъ всички страни се понесоха радостни викове. Дълго следъ това робитѣ не можаха да укротятъ подплашенитѣ слонове и коне. Като видѣ спасени свещенитѣ птици, царьтъ даде знакъ на единъ робъ; следъ минута сжщиятъ се завърна съ единъ мечъ, принадлежащъ на най-стария победителъ на Райпута, мечъ, който бѣ лежалъ въ царската съкровищница седемъ пжти по 700 години. Дръжката му бѣ изработена само отъ благородни камъни, а на едната му страна съ златни знаци бѣха написани таинственитѣ думи на победата. Никой, обаче, даже мждрецитѣ и жрецитѣ отъ голѣмия храмъ, не можеха да прочетатъ писмото на прадѣдитѣ. Тоя мечъ царьтъ поднесе на Вирата, въ знакъ на благодарностъ и въ знакъ на това, че отъ тоя моментъ той става върховенъ полководецъ въ цѣлата страна. Но Вирата наведе низко къмъ земята лицето си и каза глухо: „Господарю! Мога ли да отправя една молба къмъ най-милостивия и най-благородния отъ всички царе?“. Царьтъ отговори: „Молбата ти е изпълнена, преди да вдигнешъ погледа си къмъ мене. Готовъ съмъ да дамъ даже половината отъ царството си, щомъ ти пожелаешъ това“. Тогава Вирата каза: „Повелителю! Заповѣдай да стнесатъ тоя мечъ обратно въ съкровищницата, защото азъ дадохъ клетва предъ себе си и предъ Боговетѣ никога вече рж-

цетѣ ми да не докосватъ мечъ. Нощесъ, въ неведение, азъ убихъ своя кръвнень братъ, убихъ единствения човѣкъ, който е расълъ наедно съ мене въ скута на майка ми“. Царьтъ учудено и смутено погледна Вирата и каза: „Тогава безъ оржжиие бжди мой върховень полководецъ, за да бжда сигурень, че царството ми е запазено отъ врага, защото никой до сега не е ржководиль войскитѣ по-добре отъ тебе. Подарявамъ ти моя поясъ и моя конь, като знакъ за мощь, и нека отъ днесъ бждешъ признатъ отъ цѣлия народъ за върховень полководецъ!“ Но Вирата наведе още еднъжъ лице къмъ земята и проговори: „Всемогщиятъ ми изпрати знамение и азъ го разбрахъ. Азъ убихъ брата си, за да дойда до познанието, че всѣки, който посѣга на човѣкъ, посѣга на своя братъ. Азъ не мога де бжда полководецъ, защото въ меча има насилие, а насилието е врагъ на справедливостъта. Който взема участие въ дѣлото на убийството, е самъ убиецъ. Азъ не искамъ да всѣвамъ въ противника страхъ и ужасъ. Предпочитамъ да прося за парче хлѣбъ, отколкото да поглъча това откровение. Нашиятъ земень животъ е само частица отъ вѣчното прераждане. Остави ме да го изживѣя като справедливъ човѣкъ“. Лицето на царя се помрачи и за моментъ всичко насколо занѣмъ отъ смущение, защото никога до сега въ историята на Биргвагитѣ не бѣ запомнено единъ полководецъ да се противи на своя царъ и да не приема дароветѣ му. Въ следния моментъ, обаче, погледътъ на царя се спрѣ върху свещенитѣ птици, символа на победата, които Вирата бѣ спасиль, и лицето му отново просия: „Вирата каза той, отъ всичкитѣ мои служители тебъ съмъ опозналъ като най-храбъръ и най-справедливъ човѣкъ. Ако трѣбва да се лиша отъ тебе като полководецъ, не бихъ искаль да те изгубя като добъръ съветникъ. Тъй като ти познавашъ грѣха и справедливо го осждашъ, назначавамъ те за върховень сждия въ царството си. Ти ще останешъ въ моя палатъ и ще издавашъ присжди вмѣсто мене. Само така въ предѣлитѣ на царството ми ще има истина и справед-

ливостъ“. Вирата се поклони низко предъ царя и докосна колѣнетѣ му въ знакъ на благодарностъ. Следъ това Вирата биде възкаченъ на слона до царя и всички потеглиха къмъ града съ 60-тѣ кули, който, подобно на развълнувано море, лудо ликуваше при вестъта за победата.

Отъ високо мраморно стѣпало на царския палатъ Вирата издаваше присжди въ името на царя, отъ ранни зори до залѣзъ слънце. Неговата присжда бѣ подобна на везни, които дълго се колебають, преди да отмѣрятъ точно тежестъта. Погледътъ му проникваше дълбоковъ душата на подсждимия и въпроситѣ му довеждаха винаги до истината. Неговитѣ присжди бѣха строги, но никога не биваха изпълнявани още сжщия день. Следъ всѣка изказана присжда, Вирата дълго размишляваше върху справедливостъ и неправда. Цѣла нощъ, дори до изгрѣвъ слънце, домашнитѣ му слушаха неговитѣ неспокойни стѣпки. Преди да произнесе окончателната присжда, Вирата потопяваше ржцетѣ и лицето си въ студена вода, за да бждатъ думитѣ му хладни и чисти отъ всѣкакво пристрастие. И всѣки пжтъ, следъ произнасяне на присждата, Вирата питаше виновния, дали тя не му се вижда несправедлива. Но отъ осжденитѣ никога не се чуваше гласъ на недоволство. Въ знакъ на съгласие, тѣ цѣлуваха края на дрехата му и смирено приемаха наказанието, като присжда на Всевишния. Никога, даже въ случаи на най-тежки провинения, Вирата не издаваше смъртни присжди, защото той се боеше отъ смъртъта. И камънитѣ при стария кладенецъ, върху които отъ незапомнени времена бѣха паднали главитѣ на много провинени, и които, напоени съ кръвъта на хилядитѣ жертви, бѣха станали черни, сега, измити отъ дъжда, приеха първоначалния си бѣлъ цвѣтъ. А престжпленията въ страната не преставаха. Вирата затваряше престжпницитѣ въ желѣзни килии, или ги изпращаше на тежка работа въ кариеритѣ, кждето отъ сутринъ до вечеръ дѣлаха камъни. Нѣкои осждени работѣха въ оризовитѣ мелници, кждето трѣбваше да теглятъ воденични камъни на-

равно съ слоноветѣ. Отъ всички краища на страната се стичаха хора, за да получаватъ правосъдие при Вирата. Свещеницитѣ се вслушваха въ неговитѣ думи и царятъ ценѣше съветитѣ му. Неговата слава растѣше бърже, както младиятъ бамбукъ расте само въ една нощъ. Народътъ забрави нѣкогашното му име като воинъ и всички започнаха да го наричатъ „Изворъ на справедливостта“.

На шестата година следъ като Вирата бѣ заелъ своя постъ, селяни доведоха предъ него младежъ отъ племето на Коцаритѣ, които обитаваха височинитѣ и служеха на чужди Богове. Отъ тежкитѣ окови нозетѣ на престѣпника бѣха отрупани съ рани; мощнитѣ му ръце бѣха вързани съ четири реда вериги, за да не може никому да причини зло, защото погледътъ му ядовито и застрашително искрѣше изъ подъ намръщенигѣ вежди и внушаваше страхъ. Селянитѣ пуснаха окования на първото стѣпало и го заставиха да колѣнчи предъ великия сѣдия, което и тѣ сами сториха, въ знакъ на молба. Вирата гледаше новодошлитѣ съ удивление: „Кои сте вие, братя, и кой е тоя, когото сте оковали въ вериги и водите предъ мене?“ Най-стариятъ отъ тѣхъ се наведе благоговейно и каза: „Ние сме пастири, господарю; живѣемъ си мирно въ източната страна. Тоя, обаче, когото сме довели предъ тебе, е най-лошиятъ синъ на най-лошото племе. Той е убилъ повече хора, отколкото пръсти има на рѣцетѣ си. Единъ нашъ съселянинъ не му даде дъщеря си за жена, понеже той произхожда отъ много нечестиво племе. Тя се омъжи за добъръ търговецъ въ околността. Тогава тоя разбойникъ нападна стадото на башата, уби последния и тримата му синове. И всѣки, който се залавяше да гледа осиротѣлото стадо, биваше сжщо убитъ. Така бѣха убити единадесетъ души отъ нашето село, догдето най-сетне ние се стреснахме и хванахме разбойника. Сега го водиме при тебе, най-справедливия отъ всички сѣдии, за да спасишъ страната ни отъ злото“. Вирата погледна окования: „Вѣрно ли е това, въ което те обвиняватъ?“ Младежътъ отпрати бавно погледъ къмъ

Вирата и каза: „Кой си ти — ти ли си царьтъ?“
— „Азъ съмъ Вирата, неговиятъ слуга и слуга на правото. Азъ се грижа за изкупление на грѣховеѣ и отдѣлямъ истината и доброто, отъ злото“. Младежътъ мълчѣ дълго, следъ това погледна намръщено сждията: „Какъ можешъ ти да различишъ кое е истина и кое е лъжа, когато преценкитѣ ти се градятъ само върху твърденията на другитѣ?“ На това Вирата отговори: „Срещу тѣхнитѣ твърдения ти можешъ да изкажешъ своето оправдание, за да опозная азъ истината“. Окованиятъ презрителни вдигна погледъ: „Азъ нѣма да оспорвамъ думитѣ имъ, но какъ можешъ да знаешъ ти какво съмъ направилъ, когато азъ самъ не зная що правятъ ржцетѣ ми въ моментъ на раздражение? Азъ постъпихъ справедливо съ тоя, който продаде една жена за пари. Справедливо постъпихъ и съ неговитѣ синове и роби. Тия тукъ може да роптаятъ противъ мене, азъ ги презирамъ, презирамъ сжщо и твоята присжда“. Голѣмо вълнение и срамъ обзе останалитѣ, като чуха, че провинениятъ хули даже върховния сждия. Прислужникътъ се готвѣше вече да бичува дръзкия младежъ, но Вирата съ единъ знакъ предотврати това и спокойно повтори пакъ въпросъ следъ въпросъ. Следъ всѣки отговоръ отъ страна на селянитѣ той питаше наново обвиняемия. Но последниятъ настойчиво мълчеше, а върху лицето му като че бѣ замрѣла нѣкаква иронична усмивка. Само веднѣжъ той поздигна пакъ глава: „Какъ искашъ да узнаешъ истината по думитѣ на другитѣ?“ Когато Вирата задаваше последния си въпросъ, слънцето стоеше вече високо надъ главитѣ имъ. Сждията стана — пржждата, както винаги, бѣ оставена за другия день. Но селянитѣ вдигнаха наново умолително ржце: „Господарю! Седемъ дни пжтувахме, за да дойдемъ предъ тебъ и седемъ дни ни трѣбватъ, за да се върнемъ назадъ. Не можемъ да чакаме до утре, защото добиткътъ ни ще умре отъ гладъ и жажда, а нивитѣ ни оставатъ неорани. Господарю! Чуй общата ни молба: изречи днесъ присждата“.

Вирата седна наново и потъна въ мисли. Ли-

цето му изразяваше напрежение, подобно това на човѣкъ, който носи много тежкъ, надминаващъ силитѣ му, товаръ. Дълго размишлява Вирата, а сѣнкитѣ на нощта растѣха наедно съ часоветѣ. После отиде на кладенеца, изми лицето и ржцетѣ си, за да бждатъ думитѣ му измити отъ пристрастие, и каза: „Дано присждата ми бжде справедлива! Смъртенъ грѣхъ е сторилъ тоя, защото 11 живи хора е раздѣлилъ отъ тѣлата имъ. Една година живѣе човѣшкиятъ животъ въ утробата на майката, затова за всѣка своя жертва той ще лежи по една година въ царството на тъмнината. А защото е разлѣлъ 11 пжти човѣшка кръвь, 11 пжти презъ годината ще бжде бичуванъ до разраняване. Животътъ му, обаче, нѣма да бжде отнетъ, тъй като животътъ е отъ Боговетѣ и ние хората, нѣмаме право надъ него. Дано присждата ми бжде справедлива, защото азъ я изказвамъ въ името на великата справедливостъ“. Вирата отново седна на стжпалото. обвинителитѣ отново цѣлунаха края на дрехата му въ знакъ на благоговение. Осждениятъ, обаче, бѣ впилъ мраченъ погледъ въ лицето на Вирата, който следъ дълго мълчание смутено каза: „Азъ те призовавахъ да говоришъ, за да повишишъ моята снизходителностъ и да ми помогнешъ срещу твоитѣ обвинители, но ти най-настойтелно мълчѣ. Ако въ присждата ми има заблуждение, не се оплаквай предъ Всевишния отъ мене, а отъ собственото си мълчание. Азъ искахъ да бжда снизходителенъ“. Вързаниятъ нервно възрази: „Азъ не желая твоята снизходителностъ. Какво ми струва тя, въ сравнение съ живота, който ти ми отнемашъ?“ — „Азъ не ти отнемамъ живота!“ — „Ти отнемашъ живота ми, и го отнемашъ по-жестоко, отколкото това правятъ главатаритѣ на нашето племе, което наричатъ диво и свирепо! Защо не ме убиешъ? Азъ убивахъ наеднъжъ, човѣкъ следъ човѣкъ, а ти ме оставяшъ да гния като мърша въ земната бездна, защото сърдцето ти се страхува отъ кръвь. Волностъ е твоятъ законъ и — мжчение твоятъ девизъ. Убий ме, защото и азъ съмъ убилъ!“ — „Азъ справедливо опредѣлихъ наказанието ти“.

— „Справедливо! Но коя е твоята мърка за справедливост, велики сждийо? Кой те е бичувалъ, за да бичувашъ и ти?! Какъ броишъ годинитѣ, като че това сж карти за игра, като че е все едно дали тѣ ще бждатъ прекарани на свѣтлина или въ подземния мракъ! Лежалъ ли си въ подземията, за да знаешъ колко пролѣти отнемашъ отъ моя животъ? Ти си единъ непросвѣтенъ, лжливъ сждия, защото само тоя познава удара, който го е изпиталъ, но не и тоя, който го налага: само оня, който самъ е страдалъ, може да мѣри страданието. Твоето високомѣрие ти позволява да сждишъ виновни, но ти самъ си най-виновниятъ отъ всички, защото азъ отнемахъ живота въ моментъ на безумие, а ти го отнемашъ съзнателно. Ти преценявашъ съ мѣрка, която твоята собствена ржка никога не е изпитала. Махни се отъ това стѣпало, сждийо, за да не изпадешъ повече въ грѣхъ! Тежко на тоя, който преценява произволно, тежко на непровсѣтения, който си въобразява, че знае що е справедливост! Бѣгай отъ твоя постъ, ти, непросвѣтени сждийо, и не обричай живи хора на смъртъ съ своитѣ присжди!“ Отъ бледнитѣ устни на осждения се исипаха още думи на умраза. Селянитѣ се готвѣха наново да бичуватъ нахалника, но Вирата пакъ го защити. После, като отвърна глава отъ момъка, Вирата каза: „Не мога да отгѣнямъ присждата, която вече съмъ изрекълъ! Може-би той има право“. И Вирата отмина, а другитѣ отведоха осждения, който се противяше даже и въ веригитѣ. На излизане Вирата се спрѣ още еднѣжъ и се обърна къмъ осждения, но срещна неговия студень и вицпенень погледъ. И ужасъ изпълни сърдцето на Вирата, защото тоя погледъ имаше удивителна прилика съ тоя на убигия отъ него братъ.

Тая вечеръ Вирата не проговори повече ни дума. Погледътъ на осждения заседна въ душата му и не му даваше покой. Домашнитѣ на Вирата слушаха цѣла нощъ върху терасата неспокойнитѣ му стѣпки, които не спрѣха, догдето между палмитѣ не проникна червената утрина.

Въ свещеното езеро при храма, Вирата взе утринната си баня и дълго се моли съ лице, обърнато къмъ слънцето. После се завърна дома си, облече празнична свѣтла дреха, поздрави домашнитѣ, които въ почуда, но безъ да му задаватъ въпроси, го наблюдаваха, и нѣмо се запжти къмъ палата, кждето по всѣко време, даже и презъ нощъта, намираше приемъ. Той се наведе предъ царя и докосна края на дрехата му въ знакъ на молба. Царьтъ погледна сърдечно Вирата и каза: „Ти докосвашъ дрехата ми съ желанието си, Вирата. То ще бжде изпълнено преди да го изречешъ“. Вирата остана наведенъ. „Господарю! Ти ме назначи за върховенъ сждия въ страната. Седемъ години азъ сжда отъ твое име и не зная справедливо ли постжпвамъ или не. Подари ми, моля те, единъ месецъ спокойствие, за да намѣря пжтя къмъ истината, и позволи ми да скрия отъ тебе и всички останали кжде ще бжда презъ това време. Въ моята постжпка не ще има несправедливостъ и вина“. Царьтъ остана въ голѣмо недоумение. „Лишено отъ справедливостъ ще бжде царството ми презъ тоя месецъ, Вирата. Азъ нѣма да питамъ за пжтя ти, но дано той те доведе до истината“. Вирата цѣлуна царската мантия въ знакъ на благодарностъ, поклони се още веднѣжъ и излѣзе.

Преди да напусне дома си, той извика жена си и децата. „Единъ цѣлъ месецъ нѣма да се завърна, елате да се простимъ; не питайте кжде отивамъ“. Въ голѣмо недоумение бѣха жената и синоветѣ на Вирата и не знаеха що да отговорятъ. Предъ всѣки отъ тѣхъ Вирата се поклони и всѣкиго цѣлуна по челото. „Сега върнете се въ кжщи, спуснете капачитѣ на прозорцитѣ и никой да не любопитствува накжде отивамъ. Преди да измине единъ месецъ не питайте за мене“. Всички домашни мълчаливо се завърнаха въ кжщи.

Вирата сне празничната си дреха и облече тъмна такава. Моли се дълго предъ ликоветѣ на хилядообразния Богъ, следъ това писа върху палмови листи, които сви грижливо. Когато се стъмни, Вирата мълчаливо излѣзе отъ дома си и пое пжтя

къмъ кариеритѣ и затворитѣ. Така той стигна до вратитѣ на затвора, въ чиито подземия лежеха много осждени отъ него престѣпници. Той чука продължително, догдето най-сетне се чу гласътъ на вратаря: „Кой е?“ — „Вирата, върховниятъ сѣдия. Дойдохъ да видя затворника, когото вчера доведоха“. — „Той лежи въ подземиеото, господарю, въ най-дѣбоката и тъмна килия. Да те отведатъ ли при него?“ — „Азъ зная килията, дай ми само ключа и иди да спишъ. Утре ще намѣришъ ключа предъ вратата си, и нѣма да съобщавашъ никому, че днесъ съмъ дохождалъ тукъ“. Вратарятъ се поклони низко, донесе ключоветѣ, свѣщникъ, и се оттегли. Вирата отвори тежката медна врата, която закриваше една дълбочина въ скалата, и слѣзе въ тъмната килия. Преди сто години още, царетѣ отъ Райпута бѣха започнали да затварятъ пленниците въ тази естествена килия и всѣки затворникъ дълбаеше все говече и повече скалата, за да прави мѣсто за своитѣ последователи. Вирата отправи още единъ погледъ къмъ свѣтлото небе, преди да влѣзе въ подземиеото, после пристѣпи бавно и затвори вратата следъ себе си. Отъ подземиеото го обгърна лѣхъ на мухълъ и влага, а тъмнината бѣ непроницаема. Той долавяше отначало само шума на вѣтъра, но постепенно всичко заглѣхна. Камънитѣ лѣхаха миризма на земя и колкото по-дълбоко отиваше Вирата, толкова по-рѣзко отекваха стѣпките му въ тишината. Въ петото подземие, по-дълбоко отъ рѣста на планина, лежеше младиятъ затворникъ. Вирата пристѣпи и насочи свѣщъта срещу тъмната фигура, която остана неподвижна, догдето свѣтлината не я обгърна напълно. Най-сетне веригитѣ се раздвижиха. Вирата се наведе къмъ младежа: „Не ме ли познавашъ?“ — „Познавамъ те“, отговори затворникътъ, „ти си оня, когото направиха господарь надъ моята сѣдба, която бѣ немилостиво потѣпкана“. — „Азъ не съмъ господарь; азъ съмъ слуга на справедливостъта, и затова дойдохъ тукъ“. Мрачно и безжизнено погледна затворникътъ къмъ сѣдията: „Какво искашъ отъ мене?“ Вирата мълча дълго. Най-сетне се чуа

слова: „Азъ те наранихъ съ моята присжда, но ти сжшо ме нарани съ думитѣ си. Не зная дали присждата ми бѣ спрѣведлива, но зная, че въ твоитѣ думи има истина. Никой никога не бива да преценява съ мѣрка, която не познава. Непросвѣтенъ бѣхъ азъ и искамъ тукъ да прогледна. Стотици съмъ изпращаль въ тая тъмна яма, надъ много хора съмъ сторвалъ неправда, безъ да съмъ съзнавалъ това, а сега искамъ самъ да изпитамъ свѣтлината на истината, да се просвѣтя, за да бжда по-справедливъ и спокоенъ да отида въ царството на вѣчното измѣнение“. Затворникътъ все още неподвижно гледаше. Само веригитѣ слабо звѣнтѣха. „Азъ искамъ да узная какъ съмъ те осждилъ, искамъ да изпитамъ ужаса на бича върху собственото си тѣло и да почувствувамъ въ душата си непрсницаемата тъмнина на това подземие. Единъ месецъ ще остана тукъ вмѣсто тебе. Тогава, следъ като изживѣя самъ размѣра и тежестъта на моята присжда, азъ ще узная дали тя е справедлива и ще я изреча наново, ако чувствувамъ, че е права. Презъ това време ти ще бждешъ свободенъ. Ето ключа, който ще те изведе къмъ свѣтлината и ще ти даде за единъ месецъ свобода. Обещай ми, че ще се завърнешъ. Дотогава, отъ дълбочината на тоя мракъ, азъ ще съмъ получилъ просвѣтление“. Младежътъ бѣ като вкамененъ. Веригитѣ не звѣнтѣха вече. „Закълни се въ името на немилостивата Богиня на отмъщението, че нѣма да съобщишъ никому никога за станалото презъ тоя месецъ. Ще получишъ ключа отъ вратитѣ на това подземие и моята дреха. Ключа ще оставишъ до килията на вратаря и ще отминешъ свободно. Но съ твоята клетва си обвързанъ предъ хилядообразния Богъ, че следъ единъ месецъ ще отидешъ съ това писмо предъ царя и ще му го предадешъ, за да ме освободи и да приема отново досегашния си постъ. Кълнешъ ли се, че ще сторишъ това?“ — „Кълна се“, се чу гласътъ на треперящия затворникъ, като отъ дълбочината на земята. Вирата отключи веригитѣ, освободи младежа и сне своята дреха. „Ето, облѣчи тая дреха, дай ми твоята и покрый лицето си, за

да не те познаятъ пазачитѣ. Вземи тия ножици и отрѣжи косата и брадата ми, за да бжда неузнаваемъ и азъ“. Младежътъ взе ножицата, но ржката му се отпусна, догдето погледътъ на Вирата повелително не проникна въ него и той изпълни желанието му. Настъпи дълга, мъчителна тишина. Изведнѣжъ младежътъ, победенъ отъ вътрешна мъка, избухна въ силенъ плачъ и се хвърли въ нозетѣ на Вирата: „Господарю! Не мога да понасямъ да страдашъ заради мене. Азъ убивахъ, разливахъ невинна кръвъ и присъдата ти бѣ справедлива“. — „Нито ти, нито азъ можемъ да преценимъ това, но скоро ще получимъ истинско прояснение. Сега върви и не забравяй клетвата, която даде. Въ последния день отъ месеца иди съ това писмо при царя, за да бжда наново освободенъ. Тогава азъ ще бжда вече просвѣтенъ въ дѣлата си и присъдитѣ ми ще бждатъ винаги справедливи. Върви!“... Затворникътъ се наведе и цѣлуна земята. Тежко се затвори желѣзната врата. Още еднѣжъ блесна свѣтилникътъ между стеничѣ на подземията. Следъ това всичко потъна въ дълбокъ, злокобенъ мракъ.

На другата утрина Вирата, когото никой не позна, биде отвеенъ на полето предъ града и тамъ бичуванъ. Когато камшикътъ за пръвъ пѣтъ се прилепи о голия грѣбъ на Вирата, той извика отъ болки. Следъ това стискаше зѣби и, макаръ съ голѣмо усилие, мълча. Но при 70-ия ударъ притъмнѣ предъ очитѣ му, той изгуби съзнание и биде отнесенъ настрана, като мъртво животно.

Прострѣнъ въ килията, Вирата се събуди наново и струваше му се, че лежи по гърба върху разпаленъ огънь. Челото му, обаче, бѣ хладно и ароматъ отъ диви тревиправѣше дишането му по-леко. Той чувствуваше върху коситѣ си нѣжното докосване на една ржка, която излъчваше любовъ и състрадание. Съвсемъ бавно Вирата вдигна и пакъ наведе рѣсници. Предъ него стоеше жената на вратаря и нѣжно охлаждаше челото му съ благоуханна вода. Когато той отново отвори очи, стори му се, че отъ погледа на тая жена грѣбе великата звезда на състраданиято. Въ тоя моментъ Вирата

опозна смисъла на дълбокото страдание. Лицето му се озари отъ блажена усмивка и никаква болка не го измъчваше повече. На втория день той имаше вече сили да се изправи на нозетѣ си и да опипва стениѣ на мрачното си жилище. И всѣка нова стѣпка бѣ въ съзнанието на Вирата пѣтъ къмъ свѣтъль, непознатъ до тогава миръ. Вдълбоченъ въ себе си, той прекарваше понѣкога цѣли часове неподвижно. Само падащитѣ отъ стениѣ капки раздѣляха мълчанието на хиляди малки частички и съ това му напомняха за времето. Никой не посещаваше Вирата, никой не говорѣше съ него и така, изоставенъ свършено на себе си, той видѣ още веднѣжъ картината на своя животъ като въ нѣкое тихо планинско езеро. Отдѣлни преживявания, които по-рано му се струваха безъ вътрешна връзка, сега се явяваха като хармонично свързано цѣло. Никого мисълта му не бѣ тѣй чиста и погледътъ му тѣй вѣренъ, както при това вътрешно вдълбочаване. Всѣки день духовниятъ взоръ на Вирата ставаше по ясенъ, разширяваше се и опознаваше живота въ съвсемъ нова форма. Въ тая вълшебна вълна на съзерцание Вирата чувствуваше силата на хилядообразния Богъ, чувствуваше собствения си духъ, освободенъ отъ робството на волята, да странствува презъ вѣковетѣ и да обгрѣща въ себе вселената.

Осемнадесетъ нощи продължи божественото вдълбочаване на Вирата. Освободенъ отъ всички желаня и отъ жаждата за животъ, блаженство му се струваше сега изкуплението и сънъ — всички негови грѣшки изъ миналото. Презъ деветнадесетата нощъ той се пробуди внезапно. Въ мозъка му, подобно на нажежена игла се задълбочаваше земна мисълъ. Цѣлото му тѣло треперѣше отъ ужастъ, като разлюлъно отъ буря дърво. Изведнѣжъ у него бѣ дошла мисълта, че младежътъ ще изневѣри на клетвата си и тогава той, Вирата, трѣбва да лежи хиляди и хиляди нощи въ това подземие, догдето тѣлото му се разложи и гласътъ му завинаги занѣмѣе. Още еднѣжъ у него се пробуди жаждата за животъ, още еднѣжъ наново почувст-

вува хода на времето, стремежитѣ и желанията на земния човѣкъ. Вирата не бѣ въ състояние вече да отправа мислитѣ си къмъ хилядообразния Богъ, — мислѣше само за себе си. Очитѣ му търсѣха свѣтлина и просторъ, нозетѣ му жадуваха движение, тѣлото и духътъ му се стремѣха къмъ близкитѣ, къмъ задоволство, къмъ топлитѣ изкушения на живота, въ които будната човѣшка кръвь намира успокоение. Отъ тоя день Вирата стана неспокоенъ. Той чувствуваше надъ себе си времето като тъмно, намръщено блато и, колкото по-горещо ставаше желанието му, това време да го отнесе по-скоро до часа на освобождението, толкова по-бавно минаваха днитѣ, толкова по-колебливо му се струваше падането на воднитѣ капки отъ стеницѣ на подземиеето. Той не можеше повече да спи. Мисълта, че е забравенъ и че ще трѣбва да изгние въ хладното подземие, не му даваше покой и раздвигваше цѣлото му същество, като електрическа искра. Тишината го ужасяваше. Той зикаше съ всичкия си гласъ, проклинаше студения камъкъ, себе си, царя и Боговетѣ. Съ разкъравени нокти, почти озвѣренъ, той дращеше безжизнената скала и блѣскаше главата си срещу вратата, догдето, изгубилъ чувства, безсиленъ, падаше на земята. Следъ малко наново тичаше между стеницѣ, подобно побѣснѣлъ звѣръ. Презъ тѣзи дни, до появяването на новия месецъ, Вирата изживѣ най-тежкитѣ страдания, които единъ смъртенъ може да понесе. Храната го отвръщаваше; смъртниятъ страхъ го направи неспособенъ за всѣкакви други мисли. Устнитѣ му броеха непрестанно капкитѣ, които бавно падаха, за да напомнятъ за безконечното време. Въ тия тежки часове коситѣ на вирата побѣлѣха.

На тридесетия день предъ вратитѣ на подземиеето се чу говоръ, спрѣха стѣпки, отвори се вратага, нахлу свѣтлина, и предъ погребания въ тъмнината застана самъ царътъ. Той пригърна нѣжно Вирата и почти просълзенъ заговори: „Чухъ за твоето дѣло, Вирата, което е по-велико отъ всички дѣла, записани до сега въ книгитѣ на нашитѣ бащи. Твоята постѣпка е една свѣтла звезда

въ историята на народа ми. Излѣзъ отъ тукъ, Вирата, за да те огрѣе Божието око и народътъ да възхвали най-справедливия човѣкъ“. Вирата вдигна едната си ржка надъ очигѣ, защото погледътъ му бѣ отвикналъ отъ свѣтлина. Той стана, но стѣпките му бѣха несигурни, подобно тия на пиянъ, и слугитѣ трѣбваше да го придържатъ. Преди да излѣзе отъ подземието, Вирата проговори: „Ти ме наричашъ справедливъ господарю, но сега азъ зная, че всѣки, който изказва присъди постѣпва несправедливо и навлича върху си вина. Въ тия подземия има още хора, които страдатъ поради мене. Царю! Освободи тия хора и разпрѣсни народа, защото азъ се срамувамъ отъ славата си“. Царьтъ направи знакъ на робитѣ, които разгониха народа. Наоколо се въдвори тишина. Тогава царьтъ каза: „Ти бѣ назначенъ за висшъ държавенъ сѣдия, Вирата, и като мой служител винаги стоеше на най-високо стѣпало. Но сега, следъ преживѣнитѣ страдания, ти си по-мѣдъръ отъ всѣки мѣдрецъ и азъ бихъ желалъ да бѣдешъ винаги съ мене, за да слушамъ непрестанно думитѣ ти и да се поуча“. Вирата докосна колѣнетѣ на царя въ знакъ на молба. „Освободи ме отъ досегашната длъжностъ, господарю! Не мога вече да издавамъ присъди, следъ като зная, че никой смъртенъ никому не бива да бѣде сѣдия. Само Всемогщиятъ има право да наказва, но не и ние, хората, защото, който се намѣсва въ сѣдбата на други, изпада въ вина. Азъ искамъ да изживѣя въ свѣтлина останалата частъ отъ моитѣ земни дни“. — „Тѣй да бѣде“, отговори царьтъ, „не държавенъ сѣдия, а мой съветникъ ще бѣдешъ за напредъ, Вирата; ще преценявашъ решенията ми въ време на война и миръ и ще ми давашъ съвети при опредѣляне данъцитѣ и глобитѣ“. Още веднѣжъ пригърна Вирата колѣнетѣ на царя: „Не ми давай власть, господарю, защото властьта води къмъ действия, а кое действие, царю мой, е справедливо и не се намѣсва въ сѣдбата на нѣкого? Ако се изкажа за война, ще сѣя смъртъ, защото всѣки съветъ, който дамъ, ще премине въ действие, а всѣко действие има своя скритъ смисълъ, който предва-

рително не може да се проумѣ. Справедливъ е само оня, който не се намѣсва въ сѣдбата и дѣлата на другитѣ. Никого не съмъ съзнавалъ това тъй ясно, царю мой, както въ днитѣ на моето усамотение, на моето вътрешно вдълбочаване. Позволи ми да живѣя спокойно у дома си, безъ всѣкаква друга служба, само съ молитва къмъ Боговетѣ да ме запазятъ отъ всѣкакво въздействие върху другитѣ“. — „Тежко ми е, че трѣбва да те освободя, каза царятъ, но кой би дрѣзналъ да действува противъ волята на единъ мъдрецъ. Живѣй по твоята угода, Вирата! Честъ е за царството ми, че въ неговитѣ граници единъ човѣкъ мисли и действува безъ вина“.

Тѣ се раздѣлиха, Вирата трѣгна самъ и жадно поглѣщаше свежия пролѣтенъ въздухъ. А на душата му бѣ по-леко отъ всѣки пѣтъ, защото той се завръщаше освободенъ отъ тежката си служба. Изведнѣжъ Вирата чу следъ себе си шумъ отъ приближавачи се стѣпки. Той се обърна и погледътъ му срещна младежа, който въ умиление цѣлуваше праха по следитѣ на Вирата, после се поклони дълбоко и избѣга. Вирата се усмихна за прѣвъ пѣтъ следъ ония тежки минути, когато бѣ срещналъ безжизнения погледъ на своя братъ. Радостенъ и съ свѣтли мисли, той влѣзе въ своя домъ.

Вирата преживяваше отново щастливи дни. Сутринното му пробуждане бѣ благодарствена молитва, че пакъ може да гледа свѣтлия небесенъ сводъ, да чувствува аромата и багритѣ на цвѣтята и да се любува на вълшебната сутринна музика на птицитѣ. Вмѣсто непрогледенъ мракъ — непрекъснатата свѣтлина. Всѣки день отново той преживяваше чудото на свободата като божественъ даръ. Близостта на синоветѣ, на жена му и на всички домашни му доставяше неземно блаженство. Навсѣкжде Вирата чувствуваеше присѣствието на хилядообразния Богъ и непрекъснато благодарѣше, че не е принуденъ вече да се мѣси въ сѣдбата на другитѣ. Отъ сутринъ до вечеръ той четѣше въ свещенитѣ книги и се упражняваше въ всички форми на молитвата; и радостно бѣ на душата му.

Той бѣ внимателенъ даже и съ последния отъ робитѣ си и домашнитѣ му го обичаха повече отъ всѣкога. Той помагаше на беднитѣ и утешаваше нещастнитѣ и всички слушаха благоговейно мждритѣ му слова. И нѣкогашнитѣ му имена: „Острие на меча“ и „Изворъ на справедливостъта“ сега се замѣниха съ трето име на добродетельта „Нива на съветитѣ“. Къмъ него се обръщаха не само близки и познати, но и странници, дошли отъ далекъ, за да разрешатъ съ негова помощъ спороветѣ помежду си. Всички, безъ колебание, се вслушваха въ неговитѣ думи. И Вирата бѣ доволенъ, защото чувствуваше, че хиляди пжти по-добре е да се даватъ съвети, отколкото да се заповѣдва. Щастливо и спокойно прекарваше Вирата лѣтото на своя животъ.

Шестъ години изминаха така, като единъ свѣтълъ день. Все по-добъръ и по-спокоенъ ставаше духътъ на Вирата и той не можеше да разбере недоволството и вѣчнитѣ спорове на околнитѣ, губящи се въ всѣкидневнитѣ си грижи и желаня и забравили за истинския животъ. Вирата не завиждаше никому и никой не му завиждаше. Неговиятъ домъ бѣ островъ на мира, незасегнатъ отъ буритѣ на страстьта и личнитѣ желаня.

Една вечеръ, това бѣ презъ шестата година на неговия спокоенъ животъ, Вирата бѣ вече въ леглото си, когато изведнѣжъ долови болезненъ викъ и острия вой на разяренъ камшикъ. Той скочи веднага и загледа презъ прозореца. Синовецѣ му биеха единъ робъ до разкървяване. Очитѣ на роба, разтворени отъ безгранично страдание, гледаха право Вирата. Въ тия очи Вирата съ ужасъ съзрѣ погледа на своя убитъ братъ. Той излѣзе веднага, повика настрана синовецѣ си и разпита за станалото. Оказа се, че тоя робъ, чиято длъжностъ бѣ да носи вода отъ едно скалисто мѣсто, много пжти презъ дневната горещина се е завръщаль късно, оправдавайки се съ преумора. И при всѣко закъсняване той биваше битъ, догдето вчера, следъ едно много тежко наказание, бѣ избѣгаль. Синовецѣ на Вирата бѣха настигнали бѣглеца отвѣдъ рѣката,

бѣха го вързали съ едно вжже за седлото на коня и така го влачили до дома, кждето, цѣлъ окърва-
 вень, го бѣха подложили още веднѣжъ на нови,
 нечувани мъчения. Останалитѣ слуги и роби съ
 обезумѣли лица гледаха страшното зрелище. Въ
 тоя моментъ се показа фигурата на Вирата. Той
 погледна къмъ роба, подъ нозетѣ на когото пѣ-
 сѣкътъ бѣ напоенъ съ кръвь. Очитѣ на мъченика
 бѣха разтворени, подобно тия на животно, дове-
 дено на кланицата. Вирата съзрѣ въ тия очи
 ужаса на безнадеждността, който той самъ нѣкога
 бѣ изпиталъ въ подземието. „Пуснете го на сво-
 бода!“ — извика той на синоветѣ си. „Неговитѣ
 страдания сж изкупили грѣшката му!“ Робѣтъ цѣ-
 луваше праха предъ нозетѣ на Вирата . . . За
 пръвъ пжтъ синоветѣ на Вирата почувствуваха не-
 приятънь къмъ баща си. Бавно, съ оборена на-
 долу глава, се завърна Вирата въ стаята си. Безъ
 да си дава точна смѣтка що прави, той изми
 челото и ржцетѣ си. Едва сега той съзна, че за
 пръвъ пжтъ следъ толкова години е изказалъ пакъ
 присжда, че се е намѣсилъ въ сждбата на другъ чо-
 вѣкъ. За пръвъ пжтъ следъ шесть спокойни го-
 дини Вирата не можа да спи цѣла нощъ. Въ трес-
 кава яснота той преживяваше наново страшното
 зрелище и непрестанно чувствуваше надъ себе си
 погледа на обезумѣлия отъ страдания робъ (а, може
 би, това бѣ погледътъ на убития нѣкога отъ него
 братъ), чувствуваше ядовититѣ погледи на сино-
 ветѣ си и се стараеше справедливо да прецени
 станалото. За едно малко провинение се бѣ про-
 лѣла кръвь, се бичуваше до безсъзнание живо съ-
 щество. Мисълъта за това дѣло измжчваше Вирата
 повече, отколкото огнениятъ камшикъ, чиято свире-
 постъ той самъ нѣкога бѣ изпиталъ. И макаръ, спо-
 редъ царскитѣ закони, тѣлото на единъ робъ още
 отъ рождение да принадлежи другиму, Вирата се
 питаше сега, дали тоя законъ бѣ справедливъ
 предъ хилядообразния Богъ. Да се хвърли цѣлъ
 човѣшки животъ на волята на друго, способенъ
 всѣки моментъ на жестокости, това се струваше на
 Вирата несправедливо. Той стана отъ леглото, за-

пали свѣщъта и започна да търси въ свещенитѣ книги подкрепа на мислитѣ си. Никжде въ тия книги не се правѣше разлика между хората, и никжде не се говорѣше, че едни могат да властвуватъ надъ други. Жаденъ за нови знания, Вирата поглѣщаше ненаситно свещената мъдростъ. Така вдълбоченъ, той не забеляза какъ свѣщъта угасна, мисълъта му непрекъснато работѣше. Въ погълнатата го забрава му се стори, че е въ тъмното подземие, кждето бѣ узналъ за пръвъ пжтъ, че свободата е най-светото човѣшко право и че никой никому не бива да отнема това право. Докато, така унесенъ, Вирата седѣше въ тъмнината, той почувствува да прониква въ душата му голѣмо прояснение. Въ мигъ той съзна каква голѣма вина тежи върху му. По силата на човѣшки закони, той подчиняваше други хора на волята си и ги наричаше свои роби. Неволно Вирата се наведе за молитва: „Благодаря ти, Боже, че ми изпращашъ вестители, за да изгонятъ моята виновность, та по невидимитѣ пжтища на твоята воля да дойда до светата истина. Направи, щото да опозная тия предвестници въ вѣчно укоряващитѣ ме очи на моя братъ, които навсѣкжде ме срѣщатъ, които дълбоко проникватъ въ мене и чието страдание азъ непрестанно чувствувамъ. Направи, щото останалата частъ отъ живота ми да премине спокойно и безъ вина“.

Лицето на Вирата наново се проясни. Успокоенъ духомъ, той излѣзе подъ покритото съ милиони звезди небе; поглѣщайки свѣжия лѣхъ на приближаващото утро, той премина обширнитѣ градини и стигна до рѣката. Когато слънцето отъ изтокъ се показа, Вирата се потопи въ свещената вода и се завърна при домашнитѣ си, които бѣха събрани за утринна молитва. Той влѣзе въ тѣхния кръгъ, поздрави съ кротка усмивка, помоли женитѣ да се огдалечатъ и заговори на синоветѣ си: „Известно ви е, че редъ години една мисълъ вълнува душата ми — да бжда справедливъ и да живѣя безъ вина. Въ дома ми се пролѣ невинна кръвь. Дългъ ми е да направя първата стпжка за изкупление на тоя грѣхъ. Робътъ, когото за малко

провинение наказайте тъй строго, трѣбва да бжде освободень отъ тоя часъ, за да не се оплаква нѣкога отъ васъ и отъ мене предъ вѣчния сждия!“ Мълчаливо стоеха синоветѣ му и по лицата имъ Вирата четѣше умраза. „Азъ чувствувамъ противоречие въ мълчанието ви. Преди да ви изслушамъ, нѣма да сторя нищо противъ волята ви“. — „На единъ провинень робъ искашь да дадешъ свобода, награда, вмѣсто наказание“, започва най-стариятъ синъ. „Въ дома ни има много слуги и освобождението на единъ отъ тѣхъ нѣма да бжде отъ голѣмо значение; но всѣко дѣло оставя следа. Ако освободишь този робъ, какъ ще задържишь тогава останалитѣ?“ — „Ако и другитѣ пожелаятъ, азъ ще ги освободя. Нѣма да се намѣсвамъ насила въ сждбата на никой смъртенъ, защото, който върши това, изпада въ вина!“ — „Но ти нарушавашъ нашитѣ вѣковни права!“ — подзе вториятъ синъ. „Откакто земята сжществува, тия роби ни принадлежатъ. Тѣ сж свързани съ тебе и ти съ тѣхъ. Робътъ не е господаръ на живота си, а напълно подчинень на своя господаръ“. — „Има само едно право, дадено ни отъ Боговетѣ, и това право е свободата да разполагаме сами съ живота си. Едва сега очитѣ ми се отварятъ за доброто, което въ заблудата си бѣхъ погазилъ. Години наредъ азъ властвувамъ надъ чуждѣ животъ, но сега надъ мене дойде просвѣтление. Никой нѣма правото да превръща хората въ животни. Давамъ на всичкитѣ си роби свобода, за да живѣя безъ вина на земята!“ Ядъ се четѣше по лицата на синоветѣ му. Най-стариятъ проговори твърдо: „Кой ще напоява полетата, за да не изсъхне оризътъ, кой ще води добитъка на работа? Ние ли да станемъ слуги, заради твоята лудостъ? Самъ ти досега не си морилъ ржцетѣ си съ работа и цѣлиятъ ти животъ е изграденъ отъ чуждѣ трудъ. Постелята, върху която спишь, е изтъкана съ чужда потъ и надъ съня ти се носи недоволството на слугитѣ ти. А сега, изведнѣжъ искашь да освободишь всички роби, а насъ — твоитѣ собствени синове — да направишь слуги! Може би, ще заповѣдашь да освободимъ и биволитѣ отъ

ярема и ние сами да теглимъ, за да не ги засегне бичътъ; защото и тѣ сж частичка отъ хилядообразния Богъ!“ — „Не нарушавай създаденото, татко, защото и то е дадено отъ Бога. Земята не се разтваря доброволно; насилие трѣбва да употребимъ, за да добиемъ плодъ отъ нея. Насилието е законъ подъ небето и ние, смъртнитѣ, не сме въ състояние да го избѣгнемъ“. — „Но, азъ трѣбва да го избѣгна, защото силата рѣдко е и справедливостъ, а азъ искамъ да преживѣя безъ вина останалитѣ си земни дни“. — „Насилие е въ всѣка собственостъ — била тя човѣкъ, животно или търпеливата земя. Тамъ, кждето си притежателъ, трѣбва да бждешъ и насилникъ; по неволя си свързанъ съ сждбата на другитѣ!“ — „Но азъ искамъ да се освободя отъ всичко, което ме води къмъ вина. Заповѣдвамъ ви отъ днесъ да освободите робитѣ и занаятъ сами да извършвате необходимитѣ работи!“ Яростъ изпълни погледитѣ на синоветѣ му и негодуването имъ застрашаваше всѣки моментъ да избухне. „Ти казвашъ, че надъ ничия човѣшка воля нѣма да упражнявашъ насилие. Ти не искашъ да властвуващъ повече надъ робитѣ си, за да не изпадашъ въ вина. Намъ, обаче, заповѣдвашъ и се намѣсвашъ въ дѣлата ни. Кжде е, питамъ те, тукъ правото?“ Вирата мълчѣ дълго. Когато наново повдигна погледъ, той съзрѣ въ очитѣ на синоветѣ си пламъка на алчността. И ужасъ изпълни душата на Вирата. „Право ме поучавате. Не искамъ да упражнявамъ насилие надъ васъ. Ето моятъ домъ, раздѣлете си всичко както намѣрите за добре. Азъ нѣмамъ вече дѣлъ нито въ имуществото, нито въ задълженията. Вѣрни сж думитѣ ти, сине: койго властвува, насилва околнитѣ, а най-вече собствената си душа. Само оня, който живѣе самъ, е напълно безгрѣшенъ. Само трудящиятъ се, независимиятъ отъ чуждия трудъ, отъ страстѣта и желанията и отъ земнитѣ блага, живѣе съ Бога. Азъ предпочитамъ да живѣя по-близо до невидимия, отколкото — до благата, които ни предлага нашето земно битие. Вземете всичкитѣ мои богатства и раздѣлете ги помежду си въ миръ ...“

Вирата се оттегли бавно. Синоветъ му стояха въ почуда. Алчността имъ бѣ задоволена, но душитѣ имъ бѣха засрамени и тѣ чувствуваха своя грѣхъ. Вирата се затвори въ килията си и не чуваше ни зовъ, ни закана отъ страна на домашнитѣ. Едва когато тъмната нощъ обгърна всичко, той се приготви за пжтъ: взе тояга и просешко блюдо съ малко плодове, взе за сѣчиво една кжса брадва, свитѣка палмови листи съ мждритѣ изречения, запретна дрехата си до колѣнетѣ и мълчаливо напустна кжщата си, безъ да се обади на домашнитѣ си.

Цѣла нощъ странствува Вирата, догдето стигна до рѣката, кждето нѣкога, въ горчивия часъ на пробудата, бѣ хвърлилъ своя мечъ. Той премина на отсрещния брѣгъ и трѣгна бавно по течението на водата. Тукъ не се забелязваха следи отъ човѣшки животъ и земята не бѣ изпитала още острието на сѣчивата. Къмъ сутринята Вирата стигна до едно мѣсто, кждето свѣткавица бѣ разпукнала престарѣло мангово дърво, бѣ прогорила наоколо гжсталака, и така бѣ образувала една малка свѣтла площадка. На това мѣсто рѣката се извиваше въ джга и рой птици кацахъ на низкия брѣгъ, та, несмушавани отъ нищо, утолявахъ жаждата си. Рѣката и площадката се кълѣха въ свѣтина и лжчи, а задъ тѣхъ, въ дълбока сѣнка, царствено почиваше гората. Вирата спрѣ тукъ и дълго разглежда самотното мѣсто. Въ тоя кжтъ, далечъ отъ хората и далечъ отъ изкушението на грѣха, Вирата реши да съгради една колиба и останалия си животъ да посвети на съзерцание и молитва. Петъ цѣли дни гради Вирата колибата, защото ржцетѣ му не бѣха свикнали на трудъ. Съ упорита работа бѣ изпълнено всичкото време на Вирата. Той трѣбваше самъ да търси плодове, за да задоволява глада си, трѣбваше да укрепва гжсталака предъ колибата и да затуля всичкитѣ входи съ бодливи прѣчки, за да не проникватъ презъ нощята вияцитѣ отъ гладъ тигри.

Тихо и спокойно течеха днитѣ на Вирата, подобно на вѣчно подновяващата се отъ безкрайния

изворъ рѣка. Никакъвъ човѣшки животъ не проникваше въ неговия; нищо не обезпокояваше душата му. Само птицитѣ долитаха на ройове и, несмущавани отъ самотника, кацаха и пѣха около хижата му. Вирата имъ хвърляше семена и плодове. Птицитѣ летѣха кротко около него и кълвѣха отъ ржцетѣ му.

Еднѣжъ Вирата намѣри въ гората млада маймуна, която, ранена въ крака, безпомощно лежеше на земята. Той прибра нещастното животно, изцѣри го, отгледа го и приучи къмъ себе си така, щото то не се отдѣляше вече отъ него. Предаденъ всецѣло на наблюдение надъ окръжаващата го срѣда, Вирата узна, че и у животнитѣ дремятъ насилие и зло, отъ които той всецѣло искаше да се освободи. Алигаторитѣ се хапѣха помежду си, острочковитѣ птици грабѣха малкитѣ рибки изъ водата, а змиитѣ внезапно нападаха и задушваха птицитѣ. Страшната верига на унищожението, съ която злото божество опасва свѣта, бѣ станала за Вирата откровение, законъ, срещу който човѣшкиятъ разумъ не може да се бори. Но леко бѣ на Вирата да присѣтствува на това зрелище, като наблюдател, неучаствуващъ въ безкраиния кръгъ на унищожението и възсъздаването.

Цѣла година и нѣколко месеци не срещна Вирата никакъвъ човѣкъ, догдето еднѣжъ се случи нѣщо, което измѣни цѣлия му по-нататъшенъ животъ. Ловецъ преследваше единъ слонъ и се бѣ спрѣлъ на отсрещния брѣгъ на рѣката. Изведнѣжъ предъ погледа му се откри чудновата картина: бѣлобродъ старецъ седѣше отсреща, съ сияюще лице, обкръженъ отъ множество птици, нѣкои отъ които кълвѣха отъ ржката му, други кротко кацаха по раменетѣ и косата му. Една маймуна весело седѣше до стареца, чупѣше орехи и ги слагаше предъ нозетѣ му. А той, отпавилъ погледъ къмъ върховетѣ на дърветата, кждето се люлѣха пжстропери папагали, махна съ ржка и въ мигъ, подобно на златенъ облакъ, птицитѣ долетѣха къмъ него. Захласнатиятъ въ картината ловецъ вѣрваше, че предъ него стои светецътъ, за когото се говори

въ книгитѣ: „Животнитѣ ще разговарятъ съ него съ човѣшки гласъ и подѣ стѣпкитѣ му ще растатъ цвѣтя. По негова повеля ще се появяватъ и скриватъ звездитѣ и месецътъ“. И ловецътъ забрави всичко друго и тичешкомъ се завърна въ къщи, за да съобщи за станалото.

Още на другия денъ въ гората нахлуха любопигни, за да наблюдаватъ чудото на самотния брѣгъ. Числото на зрителитѣ растѣше все повече и повече, догдето единъ отъ тѣхъ позна Вирата, изчезналия отъ родината, напусналия домъ и близки, за да търси въ усамотението висша правда. Вестята за отшелника и неговия страненъ животъ стигна и до царя. Възрадвавъ, че намира наново следитѣ на своя вѣренъ служителъ, царътъ заповѣда да се пригответи ладия съ четири пѣти по седемъ гребци и заплува по течението на рѣката къмъ светото мѣсто. Подѣ ударитѣ на веслата тѣ скоро стигнаха до колибата на Вирата, приближиха брѣга и разстлаха килими предѣ царя, който радостно тръгна къмъ мѣдрецъ. Една година и шестъ месеца бѣха изминали, откакто Вирата не бѣ чувалъ човѣшки гласъ. Плахо стоеше той предѣ гоститѣ и не се поклони предѣ царя, както бѣ редно за подчиненъ, а само каза: „Благословено да бѣде идването ти, царю мой“. Царътъ пригърна Вирата: „Години наредѣ наблюдавамъ твоя пѣтъ на усъвършенствуване, Вирата. Дойдохъ да видя какъ живѣе единъ мѣдрецъ и да се поука отъ него“. Вирата се поклони: „Моята мѣдростъ е само тая, че се отвиквамъ да общувамъ съ хората, за да бѣда свободенъ отъ вина. Не зная, дали моятъ пѣтъ е истиненъ, дали това, което чувствувамъ, е щастие. Не бива да съветвамъ и скланямъ другитѣ къмъ моитѣ разбирания. Мѣдростята на самотника се различава отъ тая на другитѣ хора. Законътъ за съзерцанието се различава отъ тоя за действието“. — „Да наблюдавашъ какъ единъ мѣдрецъ живѣе, значи да бѣдешъ просвѣтенъ, отговори царътъ. Откакто опознахъ тебе, Вирата, чувствувамъ душата си възродена. Повече не желая!“ Вирата се поклони пакъ. „Готовъ съмъ да изпълня всѣко твое жела-

ние, Вирата, да предамъ поржчкитѣ на домашнитѣ ти“. — „Нищо не е вече мое, царю мой, и всичко е мое на тоя свѣтъ. Азъ забравихъ, че нѣкога имахъ семейство и домъ. Бездомникътъ притежава цѣлия свѣтъ, откъснатиятъ отъ хората — цѣлия животъ. Само незинниятъ достига истинско спокойствие. Нѣмамъ друго желание, освенъ това, животътъ ми да бжде безъ вина“. — „Прощавай, Вирата, и мисли за мене въ молитвитѣ си“. — „Като мисля за Бога, азъ мисля за тебе и за всички на земята, защото всички ние сме частичка отъ Бога, отъ неговото дихание“. Вирата се поклони низко и ладията на царя се понесе по водата. И много месеци следъ това самогникътъ не чу вече никакъвъ човѣшки гласъ.

Славата на Вирата се разнесе още еднѣжъ по цѣлата страна. Отъ всѣкъде се стичаше народъ, за да види тоя, който остави домъ и семейство, който се отказа отъ всички земни блага, за да се посвети на вътрешно съзерцание и молитва. Хората нарекоха богочестивия съ четвъртото име на добродетелта „Звезда на самотността“. Жрецитѣ прославяха въ храмоветѣ живота на самотника, а царътъ често говорѣше предъ подчиненитѣ си: „Нека думитѣ ми бждатъ справедливи, както тия на Вирата, който живѣе съ Бога и е по-мждъръ отъ всички ни“. Примѣрътъ на Вирата все по-дълбоко се врѣзваше въ живота на нѣкои хора; тѣ сжщо напущаха родина и семейство и, разделени отъ всичко земно, се заселваха въ нѣкой самотенъ кжтъ на гората. Защото примѣрътъ въздействува по-силно отъ всичко друго. Богочестивиятъ животъ събужда въ околнитѣ желание за доброга и благочестие. И това събуждане става центъръ на живота имъ. Дотогавашниятъ грѣшникъ, съзрѣлъ кръвта по ржцетѣ си и вината въ сърдцето си, получава сили да се отърси отъ всичко земно, да се лиши отъ всички видими богатства и въ пълна самотностъ да търси съкровища за душата си.

Понѣкога, при търсене на плодове, отшелникитѣ се срѣщаха въ гсрата, но не размѣняха нито

дума и не завързваха познанство. Само очитѣ имъ блажено се усмихваха и души тѣ имъ възвестяваха миръ. Народътъ наричаше тая гора „жилище на благочестивитѣ“. Ловцитѣ не сновѣха повече изъ гжсталака, за да не смушаватъ покся на праведницитѣ и да не нарушаватъ съ убийство светостята на мѣстото.

Една сутринъ Вирата крачеше бавно изъ гората, за да събира плодове, когато изведнѣжъ забеляза прострѣнъ на земята човѣкъ. Той се приближи, за да даде помощъ на пострадалия, но бѣ вече късно — предъ него лежеше безжизненъ трупътъ на единъ съседенъ отшелникъ. Вирата затвори очитѣ на умрѣлия, прочете молитва и потърси мѣсто, за да направи клада, та да предаде тѣлото на починалия братъ на свещения огънъ. Но товарътъ бѣ много тежъкъ за силитѣ на Вирата, намалѣли при недостатъчната храна. Той премина рѣката и тръгна къмъ съседното село, за да търси помощъ.

Щомъ съзрѣха светия старецъ да снове изъ улицитѣ, селянитѣ се отзоваха къмъ него, за да узнаятъ желанието му. На часа нѣколко отъ тѣхъ се затекоха да приготвятъ кладата и да пренесатъ тѣлото на умрѣлия. Кждето минаваше Вирата, женитѣ се навеждаха благоговейно и децата заставаха, захласнати въ светия образъ на стареца. Нѣкои жени изтичваха отъ домоветѣ си, само за да цѣлунатъ края на дрехата му и да получатъ благословение. Вирата вървѣше усмихнатъ между тая вълна и чувствуваше любовта си къмъ хората по-силна и по-чиста, стколкото преди. Но когато минаваше край последната низка селска кжща, Вирата се почувствува пронизанъ отъ зълъ, изпълненъ съ умраза, погледъ. Ужасъ обзе Вирата, и той несъзнателно отстѣпи назадъ, защото въ момента му се стори, че срѣща пакъ отъ години забравенитѣ очи на своя убитъ братъ. Разтреперанъ и приbledнѣлъ стоеше той предъ тоя погледъ, защото дългитѣ дни на самотността съвършено бѣха го отвикнали отъ вражда. Той се успокояваше само съ мисълта, че това е нѣкаква измама

на собствения му погледъ. И когато, отново господарь на спокойствието си, тръгна къмъ кжщата, той почувствува още по-болезнено мрачния и зълъ погледъ на една жена, която при приближаването му блъсна входната врата и, подобно на дебнешъ въ гжсталака тигъръ, се изгуби навътре. Вирата се успокояваше: „Какъ мога да бжда виновенъ предъ тая жена, когато никога презъ живота си не съмъ я срѣщалъ. Тукъ се крие нѣкакво голѣмо недоразумение и то трѣбва да се поправи“. Спокойно отиде Вирата до кжщата и похлопа на вратата. Дълго чака той, безъ да получи какъвъ да е откликъ, въпрѣки че се чувствуваше пълната съ умраза близость на чуждата жена. Но той търпеливо продължаваше да чука, спираше за малко, подобно на просякъ, и пакъ чукаше. Най-сетне вратата се отвори и предъ него се появи жена съ искрящъ отъ умраза погледъ: „Що искашъ още отъ мене?“ — се обърна тя ядовито. Вирата забеляза, какъ тая жена съ голѣма мъжа задържа яростта си, завладѣла цѣлото ѝ сжщество. Той гледаше направо въ лицето ѝ, а на сърдцето му бѣ леко, тъй като бѣ сигуренъ, че никога не се е намѣсвалъ въ живота на тая жена. Тя бѣ млада, а Вирата дълги години живѣеше вече съвършено отдалеченъ отъ хората. Не бѣ възможно тѣхнитѣ пжтища да сж се срѣщали нѣкжде и той да ѝ е сторилъ нѣщо зло. „Ида да ти възвестя миръ и любовъ, чужда жено, и да те питамъ защо погледътъ ти е изпълненъ съ ядъ срещу мене? Наскърбилъ ли съмъ тѣ нѣкога, сторилъ ли съмъ ти нѣщо зло?“ — „Дали си ми сторилъ зло?“. И ядовитъ смѣхъ изкриви устнитѣ на жената, „Що си ми сторилъ! Нѣщо съвсемъ незначително, съвсемъ малко! Ти изпраздни съвършено кжщата ми, ти ограби най-милото ми и превърна живота ми въ адъ. Махни се, да не гледамъ повече лицето ти, защото чашата на страданието ми прелива и въ мене кипи отмъщението!“ Вирата погледна наново жената — гнѣвътъ бѣ придалъ на цѣлото ѝ сжщество черти на безумие. Вирата се готвѣше да отmine и каза само: „Азъ не съмъ тоя, когото ти

мислишъ. Азъ живѣя далече отъ хората и не се мѣся въ живота и сѣдбата имъ. Окото ти се мами!“ Жената избухна въ още по-голѣмъ гнѣвъ: „Познавамъ те добре тебъ, когото всички познаватъ. Вирата си ти, когото наричатъ „Звезда на самотността“ и когото славятъ съ четиритѣ имена на добродетельта. Но азъ не те славя — моитѣ устни вѣчно ще те проклинатъ заради злото, което ми стори“. И тя затегли смутения Вирата, отвори предъ него една врата, задъ която се откри низко и тъмно помѣщение. После го поведе къмъ единъ жгълъ, където, върху скъсана рогожа, лежеше нѣкакво бездушно същество. Вирата се наведе, но въ мигъ, сякашъ пронизанъ отъ стрела, се дръпна назадъ. Тамъ лежеше мъртавъ младежъ, а очитѣ му злобно гледаха Вирата, подобно очитѣ на нѣвога убития отъ него братъ. Жената, слсмена отъ страдание, продължаваше да вика: „Третиятъ и последниятъ отрасълъ въ моя скутъ, уби ти. Ти, когото наричатъ светецъ и Божи служител“. Не доумѣващъ, Вирата искаше наново да вземе думата и да се защити, но жената го прекъсна: „Погледни тоя празенъ станъ! Тукъ седѣше Паратика, моятъ мъжъ и години подъ редъ тъчеше бѣлъ ленъ. Въ цѣлата страна нѣмаше по-добъръ тъкачъ отъ него. Отъ далекъ идваха хора и му носѣха работа, която ни даваше спокоенъ животъ. Свѣтли бѣха днитѣ ни, защото Паратика бѣ добъръ и трудолюбивъ. Той избѣгваше злитѣ хора, избѣгваше улицата. Подари ми трима сина, които наедно отгледахме и възпитахме, та станаха мъже по образа на баща си — добри и справедливи. Единъ день той чу отъ единъ ловецъ, че въ усамотена гора живѣе човѣкъ, който е напусналъ домъ и близки и се е оттеглилъ съвсемъ отъ хората, за да живѣе като праведникъ. Защо, защо Господь не ни спаси отъ тая вестъ! Отъ тогава мислитѣ на Паратика ставаха все по-тъмни и по-тъмни. Вечеръ той дълго не можеше да заспи и почти не говорѣше. Една нощъ, когато се събудихъ, не го намѣрихъ вече въ къщи. Паратика бѣ избѣгалъ въ гората, която наричатъ „Гора на благочестивитѣ“, където живѣеше и ти,

предаденъ само на себе си. И отъ тогава Патарика забрави дома си, забрави мене и децата си, забрави, че ние всички живѣхме отъ неговия трудъ. Бедността скоро дойде въ нашия домъ. Децата нѣмаха хлѣбъ, нѣмаха свѣтлина въ живота си и умираха едно следъ друго. Тоя, когото тукъ виждашъ, е последниятъ ми синъ. Всички умрѣха заради тебе, защото ти примами баща имъ, защото ти искашъ да бждешъ по-близо до истинския Богъ, азъ трѣбваше да изгубя три деца, отраснали въ скута ми. Какъ ще изкупишъ това, щестлавецо, когато бждешъ повиканъ предъ сждията на всички живи и мъртви? Какъ ще изкупишъ това, че си измамилъ единъ праведникъ да напустне работата си, която хранѣше него и невиннитѣ му деца, да напустне работата си въ безумната вѣра, че така ще бжде по-близо до Бога, отколкото ако му служи въ потока на живия животъ?“ Бледъ и сътреперящи устни стоеше предъ жената Вирата. „Азъ не съмъ дозиралъ, че мога да засегна друго съ моя самотенъ животъ. Не съмъ мислилъ, че моето отшелничество ще докосне сждбата на друго“. — „Кжде е тогава твоята мъдростъ, мъдрецо, когато не разбирашъ това, което е ясно даже и за едно дете? Всѣко действие е мисль Божия и никой смъртенъ не може да се освободи отъ нея и отъ закона за виновността. Друго не си ти, а горделивецъ, защото вѣрвашъ, че си пълень и единственъ господарь на действията си и искашъ да поучавашъ съ това околнитѣ. Това, което е за тебе най-голѣмо щастие, за мене е адъ. Твоятъ благочестивъ животъ означава смъртъ за моитѣ деца!“ Вирата мълча дълго. „Ти говоришъ право, и азъ виждамъ—въ страданието има повече знание и мъдростъ, отколкото въ думитѣ на мъдрецитѣ. Това, което зная, научилъ съмъ го отъ нещастнитѣ, и това, което узнахъ, узналъ съмъ го чрезъ погледа на измжченитѣ — погледа на моя вѣченъ братъ. Азъ не съмъ билъ смиренъ и богочестивъ, както хората мислятъ, а щестлавенъ и горделивъ. Това научихъ отъ твоео страдание, което и азъ изживявамъ отъ тоя моментъ. Прости ми, че трѣбва да призная това. Виновенъ съмъ предъ тебе и

предъ много други, може би. Досега не съзнавахъ това. И съвършено бездействиуващиятъ върши дѣло, което го прави виновенъ предъ другитѣ. Прости ми, жено! Азъ ще се завърна при хората, за да се върне и Паратика, твоятъ мъжъ, и да събуди въ тебе наново животъ, да ошастливи наново земнитѣ ти дни“. Той се наведе още еднѣжъ и докосна съ устнитѣ си края на дрехата ѝ. Следъ тия думи жената бѣ преобразена. Погледъ на умиление и любовъ испращаше отминаващиятъ отшелникъ.

Още една нощъ прекара Вирата въ колибата си. Още еднѣжъ наблюдава, какъ отъ небесната глѣбина се появиха бледи звездитѣ, после свѣтѣха все по-силно и по-силно и на сутринята се изгубиха сжщо тѣй, както бѣха дошли. Още еднѣжъ събра Вирата птицитѣ, хвърли имъ храна и ги погали. Тогава взе тоягата и блюдото и бавно, по сжщия пжтъ, по който преди години бѣ миналъ, се завърна въ града.

Едва се разнесе новината за завръщането на Вирата и народътъ започна да се трупа по улицитѣ, за да види рѣдкия човѣкъ. Нѣкои, обаче, криеха въ себе си страхъ, че идещиятъ отъ името Божие може би носи наказание за престжпленията имъ. Вирата бавно вървѣше между поздравляващата го вълна отъ хора и, както обикновено, старееше се да поздравява съ весела усмивка. Но за пръвъ пжтъ това не му се удаде. Погледътъ му остана студенъ и устнитѣ — затворени. Така Вирата стигна до палата на царя. Съветътъ току що бѣ свършилъ и царътъ бѣ самъ. Като видѣ Вирата, той тръгна къмъ него, за да го посрещне, но отшелникътъ се наведе къмъ земята и цѣлуна дрехата на царя въ знакъ на молба. „Твоята молба е изпълнена, Вирата, преди още да си я изрекълъ. Хвала на Бога, че ми е дадена властъ да изпълня молбата на единъ благочестивъ, да бжда въ помощъ на единъ мждрецъ“. — „Не ме наричай мждрецъ“, отговори Вирата, „защото моятъ пжтъ не бѣ правъ. Азъ сякашъ съмъ се движилъ въ нѣкакъвъ тъменъ омагьосанъ кръгъ. Сега стоя наново

предъ твоя прагъ, както нѣкога стоехъ и молѣхъ да ме освободишъ отъ служба. Азъ искахъ да се освободя отъ вина и избѣгвахъ всѣкакво действие. Но азъ сжщо бѣхъ вплетенъ въ мрежата, която боговетѣ опъватъ за всички смъртни“. — „За тебе не мога да повѣрвамъ това, отговори царьтъ. Какъ може да си сторилъ неправда надъ хората, когато бѣ далечъ отъ тѣхъ? Какъ може да си се провинилъ, когато живѣеше богочестиво?“ — „Несъзнателно съмъ сторилъ неправда. Азъ избѣгвахъ вината въ незнанието си, че тя е срастнала съ нашия животъ, че всичкитѣ наши действия сж подчинени на вѣчни закони. Бездействието е сжщо действие. Азъ не можахъ да избѣгна очитѣ, вѣчно упрѣкващитѣ ме очи на моя убитъ братъ, които ме тласкаха къмъ добро или зло. Но азъ съмъ стократно виновенъ, защото искахъ да избѣгна волята Божия, да хвърля отъ живота си службата къмъ ближнитѣ. Безполезенъ бѣхъ, защото живѣхъ само за себе си и не служехъ никому. Сега наново се завръщамъ при тебе и искамъ да служа“. — „Странни сж думитѣ ти, Вирата, не те разбирамъ. Предай ми желанието си, за да го изпълня“. — „Не искамъ вече свободно да желая, защото свободниятъ е сжщо обремененъ съ вина. Свободенъ е само оня, който служи, който дава волята си другиму, който жертвува силитѣ си за едно опредѣлено дѣло. Само срѣдниятъ пжтъ, само ограничението е наше човѣшко право; началото и краятъ, причинитѣ и последствията сж въ ржцетѣ на Боговетѣ. Освободи ме отъ моята воля, защото всѣко желание е мраченъ лабиринтъ, а всѣко служене е мждрость“. — „Не те разбирамъ, Вирата. Искашъ да те освободя отъ собственитѣ ти желанія, а молишъ за служба? Споредъ тебе, свободенъ е оня, който получава службата, а не оня, който я дава. Не те разбирамъ!“ — „Добре е, царю мой, че не ме разбирашъ, защото какъ би билъ още царь, какъ би заповѣдвалъ, ако всичко разбираше?“ Лицето на царя потъмнѣ отъ ядъ „Ти смѣташъ, че повелителътъ стои предъ Бога по-низко отъ слугата?“ — „Който служи и жертвува волята

си доброволно, той отърсва себе си отъ вина, и се връща къмъ Бога, но който смѣта, че може да избѣгва злото съ мъдростъ, дълбоко грѣши“. Лицето на царя стана още по-мрачно. „Тогавъ всѣка служба е еднакво достойна предъ Бога и предъ хората“. — „Възможно е предъ хората една служба да изглежда по-достойна, царю мой, но предъ Бога всѣко служене е еднакво ценно“. Царьтъ гледа дълго и намръщено предъ себе си. Гордостьта бѣ завладѣла душата му. Но когато погледътъ му се спрѣ върху побѣлѣлата коса надъ изпѣстреното съ бръчки чело на стареца, той помисли, че Вирата се е вдетенилъ преди време и каза подигравателно, само за да го изпита: „Стани тогавъ надзирателъ на кучетата въ моя палатъ!“ Вирата се поклони низко и цѣлуна стѣпалата въ знакъ на благодарностъ.

Отъ тоя день старецътъ, когото нѣкога сла-вѣха съ четиритѣ имена на добродетельта, стана пазачъ на царскитѣ кучета и живѣеше наедно съ другитѣ слуги въ тъмно помѣщение въ задната частъ на палата. Синоветѣ му се срамуваха отъ него и гузно отбѣгваха срѣщата му, за да не узнаятъ околнитѣ, че това е тѣхенъ баща. Жрециѣ сжшо презрѣха „недостойния“. Само народътъ се стичаше нѣколко дни подъ редъ, за да види стареца — нѣкога първиятъ човѣкъ въ страната — като пазачъ на царскитѣ кучета. Но Вирата не обръщаше никому внимание и така народътъ скоро се разпрѣсна и престана да го безпокои.

Отъ ранни зори до късна вечеръ изпълняваше Вирата новата си служба. Той почистваше животнитѣ, кѣпѣше ги, носѣше имъ храна, правѣше имъ леглата и изхвърляше нечистотиитѣ. Скоро кучетата го обикнаха повече отъ всичко и Вирата се чувствуваше щастливъ. Устнитѣ му, почти отвикнали да говорятъ, се усмихваха нѣжно при срѣщата му съ животнитѣ. Вирата бѣ доволенъ отъ своитѣ дълги, лишени отъ силни преживявания старчески дни. Стариятъ царъ умрѣ и наскоро дойде новъ, който малко уважаваше Вирата. Еднѣжъ даже го бичува, защото едно отъ кучетата

си бѣ позволило да рѣмжи срещу него. Другитѣ придворни сѣщо забравиха, кой бѣ Вирата.

Когато най-сетне и днитѣ на Вирата се свършиха, трупътъ му бѣ хвърленъ въ единъ голѣмъ трапъ — гробницата за слугитѣ. Никой не си спомняше вече за оногова, когото нѣкога прославяха съ четиритѣ имена на добродетельта. Синовецѣ му се скриха и никой жрецъ не чете молитва надъ измжчения трупъ на стареца. Само кучетата виха непрекъснато два дена и две ноци надъ хвърления трупъ. После и тѣ забравиха Вирата, чието име не е записано въ хроникитѣ на победителитѣ, нито въ книгитѣ на мждрецитѣ.

_____

АНТИКВ. КОСВ

540117

ЦЕНА 15 ЛЕВА